

JOAN SALLARÈS I CASTELLS, 1893-1971.

ASSAIG DE BIOGRAFIA

JOAN ALSINA I GIRALT

«Vell amic: Com una petita badia fluvial, s'obre la teva llibreria sobre el riu remorós del carrer, altre temps general camí d'Occident (França, País Baix, Anglaterra).

«Fresseja també, el seu petit espai, del pas de les idees, brunzeig de totes les abelles espirituals que fabriquen els llibres. Ací no hi ha cap bri d'herba, però els arbres esquemàtics que els armaris figuren, el zumzeig de les lletres eloqüents que els volums contenen, l'escriptori en fornícola, com íntima cabana, em recorden l'arrecerada closa de sàlits, pasturada de mil abelles daurades, en què el Títir de Virgili es gaudia.

«Car amic llibreter, que per la noble presència reivindicaries, justament, el nom de Títir en joc d'acadèmia. Puguis, si et plau, fer molts anys, calms, llargs i pròspers, al recer de la teva closa, escoltant el brunzir de les abelles espirituals que t'inspirin.

«I que t'envegin amicalment i en marxar et saludin els joves Melibeus, que hagin d'abandonar la naúvia ciutat estimada.»

(Del capítol «Dedicacions» del llibre de Miquel Carreras i Costajussà *Conceptes i Dites de Martí Rialp*.)

Serveixi aquesta magnífica «Dedicació» de l'inolvidable Miquel Carreras, que encara que innominada tots sabem que era adreçada a en Sallarès, de bella

portalada d'entrada al meu intent d'assaig de biografia de Joan Sallarès i Castells.

LA VIDA FAMILIAR I PROFESSIONAL

Marià Burguès, en el seu *Sabadell del meu record*, ens parla del pare d'en Sallarès, Miquel, i de les seves aficions artístiques: «En Miquel Sallarès fins als vint anys treballà de pagès. El mateix anava a conrear la seva vinya i hort del torrent de Sant Nicolau, que anava a fer jornals amb els de ca la Montllora del carrer de les Vaques. Les seves aficions artístiques les plas-mava a la paret blanca que donava a la via en la casa nova que s'hi havien fet bastir els Sales de Polinyà. Aquella paret era l'àlbum on la seva fantasia era grafiada amb una barra de llapis de paleta. Així que pogué canviar l'aixada per la bronja, es dedicà a emblanquinar cuines i habitacions i treballava a compte propi. Prompte es distingí en la pintura de països de fantasia, en menjadors i tavernes i en ésser creada l'Acadèmia de Belles Arts formà en els rengles dels deixebles, distingint-se per la poesia que solia posar en els seus apunts del natural».¹ Miquel Sallarès fou també cofundador de la «Sociedad Espiritista La Fraternidad».²

Del seu pare, ens en diu en Joan Sallarès: «I ara, conseqüent al meu propòsit, em restaria parlar del meu pare, Miquel Sallarès i Mas, conegut pel Tatarra, re-

¹ BURGÜES (1929), p. 177.

² Ob. cit., p. 172.

nom vingut d'ascendència familiar. En aquest cas diré que la gran passió de la seva vida fou la d'ésser pintor, i valguí per apuntalar el que dic, l'antecedent que fins als vint anys encara era jornalero de pagès. Aprenqué l'ofici a Barcelona, s'aprofità en dibuix, el trobem un dels davanters a crear l'Acadèmia de Belles Arts, i realitzà una obra de decorador i de paisatgista que no sóc jo qui ha de fer-ne crítica ni elogis.³

De Miquel Sallarès i Mas i de la seva muller Josepa Castells i Burguès, nasqué Joan el 4 d'abril de 1893 al domicili patern del carrer de la Font Nova, número 4.

Poques coses sabem de la seva infància; no tenim cap referència de l'escola on assistí de minyó. Ell mateix, però, ens en dóna un petit detall: «Per una cordial amistat existent entre el meu pare i Feliu Borgunyó (conegut per Trinqueno) jo havia freqüentat casa seva i en ella fins m'havien ensinistrat a llegir i escriure (sis hores cada setmana, una pesseta)».⁴

Altra escena de la seva infantesa ens la conta també ell mateix: «Ben bé no sé què passava amb el pa moreno, però el que sí recordo és que amb les noies de cal Sampere —casa rica a paret mitgera de casa meua— hi fèiem barates, com si es tractés de quelcom excepcional: elles em donaven galetes de les més fines que aleshores corrien, i jo pa moreno. Vet aquí que, menjant a gust, tots hi guanyàvem».⁵ Les «noies de cal Sampere» eren les germanes Maria, Francesca, Carolina i Silvia, filles de l'industrial sabadellenc Ricard Sampere i Tort, domiciliat al número dos del carrer de la Font Nova, a la cantonada amb el de la Creueta.

De ben jove, deu o onze anys, començà a treballar. Així ens ho descriu: «Pel que respecta a mi, la impressió és que, d'oficis, havia de tenir-ne dos. Mestre pintor el meu pare, era jo, únic fill baró, el qui estava destinat a succeir-lo en el seu decoratiu esmerç de cada dia. En efecte, als nou anys ja sabia perfectament què era fer bullir la cola, amarrar calç i portar roves de guix blanc a l'espatlla i també algun tauló dels primets. Aleshores sense sorprendre gens i com a cosa molt natural; sense mandra i sense que pogués suposar-se abús patern ni de ningú. El legalitzar l'entrada al treball

dels nois fins a no haver complert catorze anys, vingué bastant més tard. La gent, els mateixos pares, se n'escandalitzaven. 'Què farà el mainatge, mentre espera tenir catorze anys?'

«El meu destí de pintor, però, el trencà la mort del pare. I esdevingué que tenint jo només onze anys, la impremta de Magí Ribera m'obria les portes per a iniciar-me a conèixer els secrets de l'invent de Gutenberg».⁶

A la impremta de Magí Ribera, al trenta-quatre del carrer de Sant Domènec, feines ben poc importants hi feia en Sallarès; no crec que pogués esperar-se més dels seus deu o dotze anys: «D'entrada, la primera feina que van conferir-me, mateix que m'haguessin ensumat l'ascendència de pintor, fou que m'emparés d'una galleda de pastes i un pinzell i, recorrent els carrers de la ciutat en el seu nucli central, anés plantificant a cada cantonada uns cartells que eren anunci de la imminent aparició d'un quinzenal literari que portaria l'afectat títol de Vidamor. Això era l'any 1905».⁷

La impremta Ribera durà poc temps més al carrer de Sant Domènec. L'any 1907 el fill de Magí Ribera, Ramon, s'establí com a impressor al 37 del carrer de Montserrat.

Entretant, Sallarès havia entrat a la Tipografia Vives, al 24 del carrer de Sant Joan, al costat de l'Acadèmia Catòlica. El mateix Sallarès ens recorda aquesta estada: «Quan vaig entrar a la Tipografia Vives, cada setmana era obligació meua dur les proves de la 'Fulla Dominical' a l'aleshores rector, Josep Perarnau».⁸ (El Dr. Josep Perarnau fou rector de Sant Feliu de 1904 a 1914). I ens dóna també la data d'entrada: «Recordo perfectament, per haver entrat a la casa a treballar de caixista l'any 1906...».⁹

Més tard, possiblement pels volts dels anys 1911-1912, el suposem treballant a la Impremta Comas, al carrer de Lacy núm. 37; així ens ho fa creure una nota del mateix Sallarès: «...Joan Sallent i Prat, operari a la Impremta Comas, un dia de treball, a mitja tarda —jo hi era present—, romp les cadenes que l'hi tenien lligat i, modestament, s'estableix al carrer de l'Horta Nova...».¹⁰

³ SALLARÈS (1970), p. 118.

⁴ *Ibid.*, p. 62.

⁵ *Ibid.*, p. 26.

⁶ SALLARÈS (1963), p. 3.

⁷ *Ibid.*, p. 3.

⁸ *Ibid.*, p. 6.

⁹ *Ibid.*, p. 9.

¹⁰ *Ibid.*, p. 19.

Efectivament, el 1912 es troba ja, en les Matrícules Industrials Joan Sallent amb una Minerva; l'any següent, 1913, el trobem ja al carrer de Sant Quirze.¹¹

No he trobat dades de quant temps estigué encara en Sallarès a la impremta Comas.

A la Fundació Bosch i Cardellach hi ha, cedida encara en vida per Joan Sallarès, una interessantíssima i voluminosa correspondència dirigida a en Sallarès pel músic i compositor sabadellenc Agustí Borgunyó des que aquest, per lliurar-se del servei militar, emigrà als Estats Units, l'any 1915.

Entre aquestes cartes, n'hi ha una del 30 de juliol de 1916 en la qual Borgunyó li diu: «*Jo, de tu, et seré ben franc, no deixaria la col·locació que tens a Barcelona*».¹²

El trobem, doncs, l'any 1916 treballant a Barcelona, tot i que no sabem quant temps feia que hi era. Sí que sabem, però, que va deixar-hi de treballar a la darrereria de 1916. Una altra carta d'en Borgunyó, del 6 de setembre de 1916, diu: «*Amb la teva m'entero de que ja no treballes a Barcelona i de tot el que ha passat, cosa que jo sento molt, doncs em sap molt greu que un jove com tu hagi d'anar a treballar en aquest pobre Sabadell*».¹³

El lloc de treball a Barcelona el coneixem gràcies a una lletra de Joan Sallarès a Plàcid Vidal: «...*quan jo estava de regent-gerent a la Impremta Art de Barcelona, avui desapareguda...*».¹⁴ Durant la seva estada de treball a Barcelona, en Sallarès vivia a casa d'en Vicenç Calders i Arús, intel·lectual domiciliat a Barcelona, autor de diverses obres de teatre i narracions, col·laborador en diverses revistes com «Cu-cut», «La Tralla», pare de Pere Calders i Rossinyol. En la carta ja esmentada, diu en Sallarès: «*A més sóc bon amic d'en Vicenç Calders i Arús; vaig viure a casa seva prop d'un any, a Barcelona*».

Sembla, però, que les relacions Sallarès-Calders no es limitaven pas sols a la simple estada d'en Sallarès a casa d'en Calders, ja que en una de les cartes

d'en Borgunyó, del 4 d'abril de 1916, aquest li diu: «*Donaràs records al teu burgès Calders*».¹⁵ Aquestes paraules semblen demostrar alguna relació laboral, de la qual no he trobat, però, cap testimoni.

Sembla, no en tinc però notícies concretes, que al seu retorn al domicili patern del carrer de la Font Nova, 4, a Sabadell, Sallarès féu companyia, en un negoci de residus de metall, amb el seu amic n'Artur Recordà.

El 26 d'octubre de 1917 es casa amb Raquel Vallès i Colomines i el 2 de novembre de 1918 neix el seu fill Miquel, que morí al front de guerra l'any 1938.

Junt amb Antoni Jané i Basuldu, Artur Recordà i Teixidor i Manuel Rull, funden, el juny de 1918, la impremta La Noogràfica. En la «*Revista de Sabadell*» s'hi publicà la notícia: «*En elegant esquela se'ns comunica que La Noogràfica ha efectuat l'obertura dels seus obradors d'impremta i enquadernació que ha establert al carrer de Gràcia, 4, projectant desenrotllar en tota la complexitat el que tingui relació amb les arts gràfiques d'acord amb els nous orientats que el comerç i el bon gust han implantat en raonada evolució*».¹⁶ La impremta La Noogràfica es traslladà poc després, a la darrereria de l'any 1919, a la Rambla, 127, on romangué força anys.

A la primavera del 1924, Sallarès deixa La Noogràfica. Així ens ho fa saber Agustí Borgunyó en una seva carta: «*Amb la teva m'entero que has deixat la impremta*».¹⁷ Devia haver-hi problemes econòmics ja que Borgunyó en la mateixa carta li diu: «*Abans de deixar el negoci jo et podia donar els diners que et fessin falta*».

La nova activitat laboral d'en Sallarès la trobem en una nota del «*Diari de Sabadell*» del mateix any 1924: «*En atenta circular participen els senyors Joan Martí Cortada i Joan Sallarès Castells haver-se constituït en raó social col·lectiva que girarà en aquesta plaça amb el nom Martí i Sallarès per a dedicar-se al negoci de representacions generals i al funcionament d'una oficina tècnica de propaganda*».¹⁸

¹¹ Arxiu Històric de Sabadell, 1.3.3.1., *Matrícula Industrial*.

¹² Fundació Bosch i Cardellach, (d'ara endavant FBC), Arxiu Sallarès.

¹³ FBC, Arxiu Sallarès.

¹⁴ VIDAL (1972), p. 83.

¹⁵ FBC, Arxiu Sallarès.

¹⁶ «*Revista de Sabadell*», núm. 9.309 (9.VII.1918).

¹⁷ FBC, Arxiu Sallarès.

¹⁸ «*Diari de Sabadell*», núm. 1.281 (16.IV.1924).

Una de les activitats de la nova raó social ens l'esmenta el «Diari de Sabadell»: *«Dintre de pocs dies serà inaugurat a la Plaça del Doctor Robert un monumental anunci lluminós sistema Neón de qual classe de anuncis té la exclussiva en aquesta ciutat la casa Martí i Sallarès»*.¹⁹ L'anunci, dels cotxes Studebaker, fou inaugurat el 31 de juliol de 1924.²⁰

Entretant la seva muller Raquel havia emmalaltit. Plàcid Vidal ens en diu: *«Joan Sallarès era casat i pare i tenia la muller tuberculosa en període greu»*.²¹

Feia anys que durava la malaltia. Entre els papers de Joan Sallarès, guardats a la Fundació Bosch i Cardellach, hi ha una carta d'ell a la seva esposa, datada el 6 de setembre de 1921, i dirigida al mas Olivet de Sant Feliu del Racó on ella es recuperava de la malaltia. En aquesta carta, que *«perquè et sigui més agradable la faig il·lustrar pel que si no ho és encara, arribarà a cèlebre caricaturista, Grapa»*, Sallarès li diu: *«vindré dijous a la tarda en side-car o sigui motocicleta amb cistella»*.²²

Raquel Vallès i Colomines morí el 15 de setembre de 1924. El «Diari de Sabadell» en publicà una nota necrològica: *«Ha deixat d'existir en aquesta ciutat la distingida esposa del nostre dilecte amic i notable literat Joan Sallarès Castells, a qui com a la demés família trametem l'expressió del nostre condol per la sensible irreparable pèrdua que els afligeix»*.²³

L'any 1925 obre una llibreria a la Via Massagué, davant mateix de l'església de la Puríssima. El «Diari de Sabadell» ho anunciava així: *«Amb tota seguretat aquesta setmana s'obrirà la Llibreria Sallarès. La llibreria, situada a la Via Massagué i decorada pel nostre amic Vila Arrufat, serà d'un gust exquisit»*.²⁴ I la «Revista de Sabadell» en notificava, el dia 29 de març, la inauguració.

El 27 d'abril de 1926 es casà en segones noces amb Mercè Cassadó i Morera. D'aquest matrimoni, en nasqueren Sílvia, el 18 d'abril de 1927, i Daniel, el 23 de novembre de 1930. El 1927 trasllada la seva llibreria de la Via Massagué 22 bis, al carrer Alt del Pe-

dregar, 23, on, deixant l'antic domicili de Font Nova, 4, passa també a viure-hi.

Sembla que la seva activitat llibretera la compartia amb algun altre petit negoci. Així pot deduir-se d'una carta, del 3 de gener de 1926, del seu amic Agustí Burgunyó: *«Amb la teva em parles del ràdio i m'entero que tu en vens...»*²⁵

El més important era, però, la llibreria i els seus diaris desplaçaments a Barcelona a proveir-se o a retornar invenuts. Així ens el descriu Plàcid Vidal: *«Allà, a la llibreria, hi havia un subjecte que estava arranjant un paquet per emportar-se'l. Tenia l'aparencia d'un recader o corresponsal vingut d'una població forana. Vestia de vellut i portava gorra. De tant en tant em mirava, amb grans ullades, i aviat se'm posà al davant, increpant-me: Que no em coneixeu?... Notà que jo em preocupava tot observant-lo i sense aventurar cap nom, i ell, accionant amb afectació, continuà: No em coneixeu...? No...? Tantes coses i tan interessants que ens hem dit nosaltres...! Recordeu-vos de Joan Sallarès!»*²⁶

Aquesta regularitat, matins a Barcelona i tardes i vespres a la llibreria (un habitual dels vespres a la Llibreria Sallarès era Miquel Carreras), es trencà — com tantes coses! — el juliol del 1936. A l'agost, just començada la guerra civil, rebé el nomenament de Delegat de la Comissaria de Museus de la Generalitat, càrrec des del qual treballà activament en defensa i salvament de bona part del patrimoni artístic i religiós de Sabadell. Així ho recordava Lluís Mas i Gomis: *«...gracias a la labor meritoria afectada por el culto sabadellense, amigo de la arqueología, de las artes y de las letras y también de la historia local, don Juan Sallarès Castells, a quien debemos agradecer con todo fervor no solamente la recuperación de estos fragmentos de la cruz, sino también la salvación intacta de la mayoría de las joyas litúrgicas parroquiales»*.²⁷

El novembre de 1938, el seu fill Miquel, mobilitzat amb la lleva de l'any 1939, moria al front de l'Ebre en circumstàncies una mica estranyes. (Fou afusellat en voler passar a la zona franquista?).

¹⁹ «Diari de Sabadell», núm. 1.326 (21.VI.1924).

²⁰ «Diari de Sabadell», núm. 1.357 (21.VII.1924).

²¹ VIDAL (1972), p. 84.

²² FBC, Arxiu Sallarès.

²³ «Diari de Sabadell», núm. 1.394 (16.IX.1924).

²⁴ «Diari de Sabadell», núm. 1.543 (18.V.1925).

²⁵ FBC, Arxiu Sallarès.

²⁶ VIDAL (1972), p. 144.

²⁷ «Sabadell», núm. 3.359 (17.VI.1965).

Café, RESTAURANT
:: Y TEATRO :: **EUTERPE**

SALONES PARA BANQUETES :: BILLARES

JUAN CRUZ GRIERA

RAMBLA, 1 Y 3 :: TELÉFONO 489

SE SIRVE ANÍS DEL CIERVO

Sabadell, 6 de setembre de 1921.

Apreciada Raquel: Venc de casa tua i quedem amb el teu servei que demà, dimecres, no vindrà a veure't per estar encostipat i és probable que vingui dimecres o dilluns vinent. So no vindrà dimecres perquè anirà a Arenys de Mar a on he guanyat un premi de CENT puntes en els Jocs Florals, però, vaja! com que tinc interès en veure't a veure, vindré dijous a la tarda en side-car o ríper i motocicleta amb ciotella.

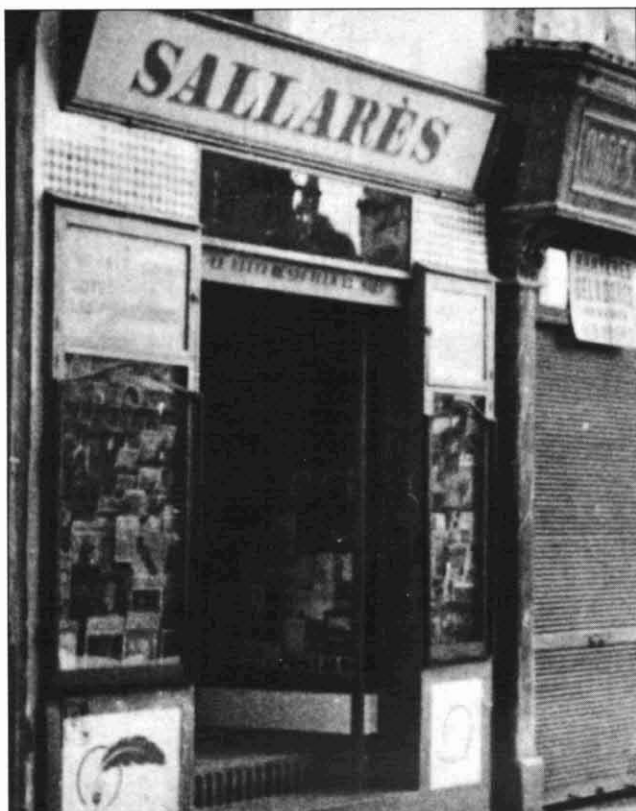

I ve't aquí que ara em tens en aquest pecador Café Euterpe pur sant amb tu i la teua salut i, perquè aquesta carta et sigui més agradable, la faig il·lustrar pel que, si no ho és encara, arribaria a cèlebre caricaturista, Grapa. = Aquest primer dibuix representa a tu fent parir i pipa al metge, no deixant-te donar la vacuna

que li vessa dels dits mateix que se li vessés la pipera. I se't veu bastant refeta en aquesta casa de paper, que com en la que tu estàs, el porró a la taula hi és el millor adorn. A nota, veuràs aquesta sèrie d'animals que formen part de la gran família de Mas Obivet i que ara s'han convertit en els teus companys que t'entrebanquen de carnes i que no tenen la pretensió de parlar en castellà perquè fa més fi.

FIGURA 1. Carta de Joan Sallarès a la seva primera muller Raquel, convalescent a Sant Feliu del Racó, amb caricatura de Grapa, 1921.

FOTOGRAFIES 1 i 2 Dues vistes de la llibreria Sallarès del Pedregar, abans i després de la remodelació. Anys 1930s i 1940s.

Acabada la guerra, Sallarès és detingut i processat per un tribunal militar que el condemnà a trenta anys de presó. Fou alliberat definitivament el 1941.

Però de tot això, ja en parlarem amb més detall quan farem un resum de la vida intel·lectual d'en Sallarès.

De tornada a Sabadell, continuà la seva activitat de llibreter fins que el 1958 traspassà el negoci als propietaris de l'Hogar del Libro barceloní, que amb aquest mateix nom s'establiren a Sabadell. L'antiga Llibreria Sallarès, amb l'obertura i les obres del Passeig, s'enderrocà i desaparegué. L'Hogar del Libro s'instal·là al Passeig, cantonada amb Mestre Rius, on és avui encara. En deixar la llibreria, Sallarès posà diners en una petita indústria tèxtil en la qual, més que treballar, feia d'administrador.

El seu amic Amadeu Aragai, exiliat a Mèxic i amb el qual mantingué una ben interessant correspondèn-

cia, li deia en una carta del 7 de gener de 1962: «*Què s'han fet dels teus telers? Segueixes fabricant o és que, per no barrejar lo prosaic amb lo literari, no me'n parles mai?*»²⁸

El 19 d'abril de 1970 moria la seva muller Mercè. I el 8 d'agost de 1971, a l'edat de setanta-vuit anys, moria a Sabadell Joan Sallarès i Castells.

Setanta-vuit anys plens, com veurem tot seguit, d'una intensa i fructífera vida intel·lectual.

L'INTEL·LECTUAL

No és gens aventurat assegurar que les dues entitats sabadellenques a les quals Sallarès dedicà les seves primeres activitats intel·lectuals foren l'Orfeó de Sabadell i l'Acadèmia de Belles Arts. Ben aviat li vingué a Sallarès la fal·lera d'escriure. El febrer del 1912, no complerts encara els seus dinou anys, la «Gazeta del Vallès», en la seva secció Espurnes Literàries, li publicà

²⁸ FBC, Arxiu Sallarès.

el primer treball en prosa que li coneixem: *Poemes de natura*, dedicat «Al bon amic Artur Recordà». ²⁹

Bona mostra del tipus de literatura tan corrent en aquells inicis de 1900! Vegem-ne el començament: «Primavera. Lauba ha sorprès la llum opaca, indefinida, d'agonitzants estels; el ruixim gemat de la rosada, va regalimant, per dessorre la corola de les flors, quines, sugerides per tant enervant faixó, es desclouen somrisentes i xamoses». ³⁰

El crític, anònim, de la mateixa «Gazeta del Vallès» en deia: «Les Espurnes Literàries han augmentat d'un col·laborador. És en Joan Sallarès Castells, jove que comensa la pràctica d'un novell amor. L'amor a la literatura. I el seu principi és felis... En l'avenir corretxirà la sintaxis que ara usa... posseeix una inspiració profunda i suggestiva». ³¹

El mateix any 1912 rebé el primer dels seus premis literaris que, com anirem veient, foren ben abundosos durant tota la seva llarga vida intel·lectual. Amb motiu del Certamen Literari de la Joventut Catalanista de Sabadell li fou concedit el premi de l'Agrupació de la Premsa al seu treball «Poema d'amor» que Sallarès presentà amb el lema «La Roser». Aquest treball fou publicat al «Diari de Sabadell» ³² que, a més, en publicà el següent comentari: «Es tracta d'una prosa escrita ab bastanta galanesa, de llenguatge ben curós i que demostra en son autor remarcables condicions per a aquesta mena de treballs. L'assumpte és quelcom fluix, però la fluidesa de la descripció sosté bé l'interès». ³³

L'any 1913, signant, crec que per primera vegada, com a Oriflama, publica a «Sabadell Federal» l'article «Tots Sants-Glosa». ³⁴ Aquest article és el primer d'una llarga col·laboració a «Sabadell Federal» en el qual publica diversos articles de crítica literària i d'art, signant Oriflama, i altres amb més contingut polític, signant Joan Sallarès i Castells. Aquesta col·laboració finí amb la desaparició de «Sabadell Federal», el març de 1917. Entretant, l'any 1915, havia col·laborat també en la publicació de crítica de literatura i diversos articles en la revista sabadellenca «Ars».

El mateix any 1915 era vocal de la Junta Directiva de l'Orfeó de Sabadell. Escrivia també algun vers. Ja l'any 1914 el seu amic Agustí Borgunyó n'hi demana un per a una cançó: fou el «Plant de donzella». D'aquesta cançó, li deia Borgunyó en una carta de 1916: «M'alegro molt que la nostra composició 'Plant de donzella' hagi tingut força èxit; això demostra que tu i jo podem fer coses més grans». ³⁵ «Sabadell Federal» li havia ja publicat un vers; curiosament, i l'únic que li conec amb aquest aspecte, d'un cert contingut polític. El vers és titulat «Romania-1916» i acaba:

*«Ardits van els soldats a la batalla.
Entorn de la tragèdia tothom calla
i anima en ells un gloriós reflex.
El Rei escolta planys de cocodril...
El verb de Ciceró surt, varonil
i clama: 'Vox populi suprema lex'.»* ³⁶

L'«Almanac de La Campana de Gràcia» de l'any 1917 li publicà la narració «La tragèdia de Joanic de l'orgue».

I el 1918 li diu Borgunyó: «Ja he posat música als teus versos 'Lengany' i 'Complanta de l'amor novell'.» ³⁷ El juny d'aquest mateix any rep un premi en el Certamen Literari de Reus. La «Revista de Sabadell» del 28 de juny de 1918 en deia: «Nuestro querido compatriota el joven literato Dn. Juan Sallarès Castells ha sido premiado en los Jocs Florals que en breve tendran lugar en la ciudad de Reus. Nuestra enhorabuena». L'any 1919, la col·lecció barcelonina «La Novel·la d'ara» li publica *Flames d'amor i pietat*, ³⁸ que havia obtingut un premi, l'any 1918, en els Jocs Florals de la Festa Major de Sabadell.

El 1920 es comença a publicar a Sabadell la revista «Garba». A partir del número 4, del 15 de novembre, Sallarès, amb la signatura Oriflama, hi fa habitualment l'editorial. A partir del gener de 1922 deixa de fer-ho. Això cal lligar-ho, amb tota probabilitat, amb el fet que «Garba» prengué, el gener de 1922, una posició de clara adhesió a l'ideari del moviment dels Pomells de Joventut que Josep M. Folch i Torres havia fundat a Barcelona i que prengueren a Saba-

²⁹ «Gazeta del Vallès», núm. 1.192 (1.II.1912).

³⁰ «Gazeta del Vallès», núm. 1.192 (1.II.1912).

³¹ «Gazeta del Vallès», núm. 1.198 (8.II.1912).

³² «Diari de Sabadell», núm. 637 (1.IX.1912).

³³ «Diari de Sabadell», núm. 615 (6.VIII.1912).

³⁴ «Sabadell Federal», núm. 6 (1.XI.1913).

³⁵ FBC, Arxiu Sallarès.

³⁶ «Sabadell Federal», núm. 157 (9.IX.1916).

³⁷ FBC, Arxiu Sallarès.

³⁸ «La Novel·la Nova», 1919, any III, núm. 89.

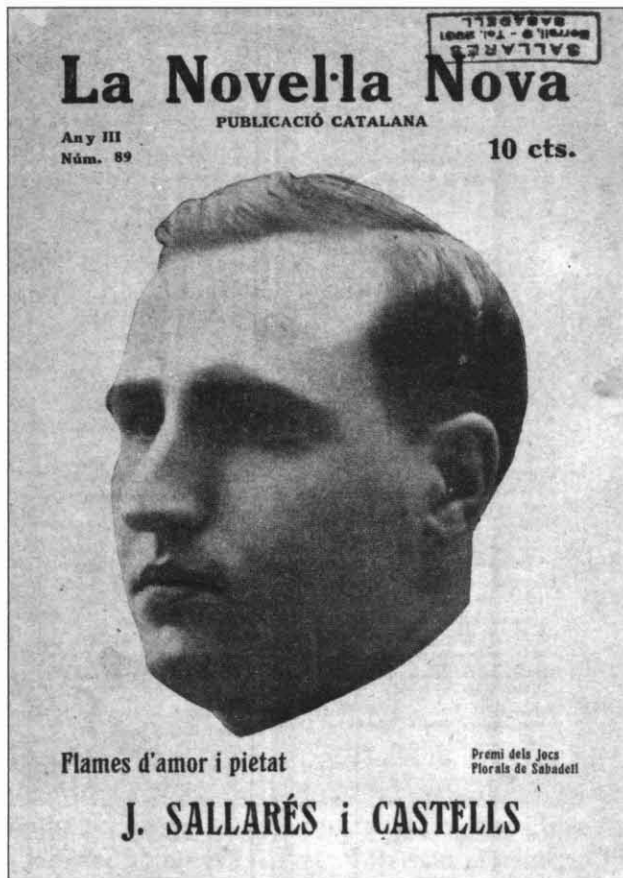

FIGURA 2. Coberta de *Flames d'amor i pietat* (1919), premi dels Jocs Florals de Sabadell, 1918.

dell una forta volada. Amb les idees i les accions dels Pomells, de marcadíssima tendència catòlica, no hi estava pas gaire d'acord en Sallarès, de fortes conviccions esquerranes i marcadament agnòstiques.

No cessà però del tot la col·laboració a «Garba». El novembre de 1922, i en el número dedicat a la música a Sabadell, hi publica un article, «L'Orfeo de Sabadell», i en el número de desembre, una poesia, «Colofó de l'any».

El número de maig de 1921 de «Garba» dona notícia que en les sessions Literàries, a la redacció de la revista, «en Sallarès Castells hi ha llegit el seu vigorós drama inèdit Nit de vetlla, obra simbòlica, d'un alt esperit exemplar, junt amb unes florides i excel·lents proeses».

En el número 19-22, d'octubre de 1921, «Garba» notifica que en Sallarès ha estat premiat als Jocs Florals de Sants, el Guinardó i Arenys de Mar. El mateix 1921 obtingué un premi als Jocs Florals de Valls.³⁹ El 1922 n'obtingué a Cassà de la Selva i a Santa Coloma de Farners. Mossèn Camil Geis ens en diu: «A Santa Coloma a Joan Sallarès li era premiat el treball en prosa 'Conveniència de l'educació física en la joventut'. A Cassà fôrem companys de premi ordinari: ell hi obtenia l'Englantina i jo la Viola».⁴⁰

El desembre del 1922 es fundava a Barcelona, a l'Ateneu Enciclopèdic Popular, la institució «Jove Atlàntida». L'article primer dels seus estatuts deia: «Amb la denominació de 'Jove Atlàntida' es crea a Barcelona una institució catalana de cultura integral, laica i apolítica...».⁴¹

Un dels fundadors de la «Jove Atlàntida» a Barcelona era Salvador Sarrà i Serravinyals, que consta també entre els organitzadors de l'entitat a Sabadell. Això fa pensar que potser fou Sarrà l'introduïdor de la «Jove Atlàntida» a Sabadell.

En una entitat d'aquest tipus no podia faltar-hi en Sallarès. Efectivament, consta en la primera llista de l'organització a Sabadell acompanyat pel ja esmentat Sarrà i per Diego Isanda, Agnès Viumala, Teresa Vila Arrufat i J. Sanllehí i Alsina, entre d'altres. Publicaren la revista «Reflex» en què probablement Sallarès degué col·laborar; no puc assegurar-ho ja que no he sabut trobar cap exemplar d'aquesta revista.

Sallarès actuà intensament a la «Jove Atlàntida». Plàcid Vidal ens en diu: «Publicava (Sallarès), junt amb uns amics intel·lectuals, un butlletí literari «Reflex» i llavors fundaren una entitat de fermes aspiracions, anomenada 'Jove Atlàntida'. Jo me n'admirava, i li demostrava els meus entusiasmes escrivint-li, de manera que ell em respongué: 'Estic impressionat de la vostra lletra tan encesa i cordial parlant-me de 'Jove Atlàntida'. Abans de rebre-la ja havíem pensat en vós. Anem a fer un curs de conferències sobre Humanitats. S'han compromès a venir: Rafael Campalans, Gabriel Alomar, Josep M. Tallada, Wifred Coroleu, August Pi i Sunyer, Cristòfor de Domènec i potser algun altre. I és ara que jo, en nom de 'Jove Atlàntida'

³⁹ FBC, Arxiu Sallarès.

⁴⁰ GEIS (1986), p. 361.

⁴¹ AHS, 7.3.1., *Vigilància i Seguretat. Impremta, 1900-1922*, full volant «Al poble de Sabadell».

us demano que us poguem incloure, millor adjuntar, als precedents noms... Adéu-siau!'. Amb molta il·lusió vaig convenir d'anar a Sabadell a donar la meva conferència a 'Jove Atlàntida'...». El dia 13 de setembre d'aquell any es sollevà el general Miguel Primo de Rivera, junt amb altres militars. Aquella insurrecció de seguida agabellà el poder de la nació espanyola i establí una dictadura absoluta. Joan Sallarès, en la seva contínua correspondència d'esperit influït per ideals i d'home martiritzat per realitats, anava demostrant en creixença la força del nerviosisme, i el 24 d'octubre vaig rebre aquesta carta: «Amic Plàcid Vidal: ens han tancat 'Jove Atlàntida'. Nosaltres, tant com ens correspon, n'hem protestat a les autoritats militars, i sembla que anirem a veure en Losada. No admitem complicitats!».⁴²

La «Jove Atlàntida», plena de projectes, havia acabat gairebé tot just nascuda!

Entretant, el desembre de 1922, Sallarès havia publicat el seu primer llibre, *El Tribut*, en el qual no consta l'editor, cosa que fa suposar que l'edità ell mateix. En el pòrtic, que titula «En obrir el llibre», hi diu: «*Em cal confessar que si he estat tardà a publicar un llibre fou perquè he temut que fos utilitzat per a un fi burges: p.e. per a tenir-lo a la tauleta de nit i cercar en ses pàgines la son que no s'aconsegueix provocar sota la flonjor dels llençols, per a fer d'auxiliar en l'esvaïr l'enuig d'una llarga espera o per falcar un moble gronxadís que tant com aixafaria el llibre faria trossos del meu cor. Ara m'he decidit a donar-lo al públic després de llegir les següents paraules d'un nostre poeta: 'Els llibres enjoiem la casa, omplint-la de claror'. La darrera pàgina del llibre porta aquesta nota: «Aquest primer llibre de Joan Sallarès que duu per nom El Tribut i l'exornen vuit dibuixos d'Antoni Vila Arrufat fou estampat a la impremta 'La Noogràfica' de Sabadell, acabant-se el dia XX desembre de l'any M-CM-XXII».*

Sallarès, delerós de donar-se a conèixer, féu obsequi d'*El Tribut* a diversos intel·lectuals i escriptors catalans. No tots devien contestar-li, però hi ha cartes agraint el donatiu, de Víctor Català, Ignasi Iglésies i Plàcid Vidal.⁴³

El desembre de 1922 es publica el primer número de «Paraulas», revista sabadellenca d'art i literatura dirigida per Joan Garriga i Manich. Sallarès hi publica un article, «Jazz Band», que comença així: «*No con-cebeixo una manifestació més perversament pagana que aquesta de la jazz band, amb les seves expressions esgarrifadores del sentit auditiu. Si el menyspreament més cruel de la paraula fos el discurs d'un embriac, la profanació més sacrílega del so té d'ésser, per força, la jazz band».*⁴⁴

Opinió, aparentment, ben poc «moderna» en una persona que, com hem ja vist, el 1921 anava a visitar la seva esposa viatjant en sidecar.

En els números corresponents a la segona època de «Paraulas», 1923, Sallarès hi continua la seva col·laboració.

El mateix any 1923 guanya dos premis als Jocs Florals, no he trobat més detalls d'aquests dos premis que una carta d'en Borgunyó en la qual li diu: «*Celebro el que dius de que has guanyat dos premis en els Jocs Florals».*⁴⁵

El desembre d'aquest mateix any és nomenat vocal de la Junta de Museus.⁴⁶

El juliol de l'any 1924 comença la tertúlia que fou coneguda com a «dillunsos de cal Llonch», tertúlia que durà fins el daltabaix de 1936. Un dels habituals concurrents fou en Sallarès. Així ens el descriu Joan Llonch i Salas, l'amfitrió dels «dillunsos»: «*Joan Sallarès Castells, d'ofici impressor, després llibreter, poeta i publicista entès en art i literatura, republicà sense estar adherit a cap partit, un caràcter tirant a la dictadura, amb una formació àcrata, respectuós amb les creences però allunyat del catolicisme, més aviat decantat cap al protestantisme i fins a un cert punt desenganyat del cristianisme, i amb una tendència al materialisme. No estava adscrit enlloc, per la lluita que tenia dintre seu entre les escoles socialistes, Marx-Plekhanof-Engels-Bakunin. Era polèmic, amb una marcada tendència a l'absolutisme i aferrat a les seves conviccions, i en les apreciacions difícil de convèncer. Però, era un home bo, un amic excel·lent i sabia retre homenatge a qui en veritat ho mereixia, fos qui fos*

⁴² VIDAL (1972), p. 84.

⁴³ FBC, Arxiu Sallarès.

⁴⁴ «Paraulas», núm. 1 (desembre 1922).

⁴⁵ FBC, Arxiu Sallarès.

⁴⁶ MAS GOMIS (1957).

i d'on vingué». ⁴⁷ El record de Joan Llonch no confirma plenament l'afirmació de Ricard Vinyes que Sallarès, a més de col·laborador de «La Justícia Social», era militant de la Unió Socialista de Catalunya en aquests anys. En els anys 1924 i 1925 es publica a Sabadell l'«Almanac de les Arts». En la comissió per a la seva confecció i en la Ponència Artística, hi figura Joan Sallarès junt amb Antoni Vila Arrufat, Josep Sanllehí i Ricard Marlet. ⁴⁸ En els dos «Almanacs» publicats hi ha diversos articles amb la signatura de Joan Sallarès i d'Oriflama.

L'any 1925 la «Biblioteca Sabadellenca» publica *Sabadellenques* d'Agnès Armengol i *Garbui* de Manuel Ribot i Serra. La tria i la correcció de textos en ambdues obres fou feta per en Costa i Deu i per en Sallarès.

Aquest mateix any, i coincidint amb l'obertura de la llibreria a la Via Massagué, edita un calendari amb il·lustracions d'Antoni Vila Arrufat; l'any 1926 ho fa amb una tricromia de Ricard Marlet. Tots dos calendaris, absent ja Sallarès de La Noogràfica, els hi publica la Impremta Sallent.

Col·labora també, els dies 20, 21 i 23 d'abril de 1925, al diari «La Veu de Sabadell».

Aquest any 1925 és el de l'inici de les seves activitats com a editor; ho fa amb el nom de Llibreria Sallarès. Les inicia amb la publicació de *Fulles desprestes. Assaigs poètics*, de Ramon Riu, seguit per *Estudis de terrissa catalana*, de Marià Burguès. A l'inici de 1926 publica el *Carnet d'un heterodox*, de Cristòfor de Domènec. D'aquesta publicació, en diu Plàcid Vidal en parlar de Cristòfor de Domènec: «L'editor que li sortí fou el rampellut Joan Sallarès, el qual se li demostrà admirador i aventurà els cabals de llibreter presentant un llibre que contenia el conjunt del *Carnet d'un heterodox que Cristòfor de Domènec, amb el pseudònim 'Brand' havia anat inserint al periòdic 'Justícia Social'*». ⁴⁹

El mateix any 1926 l'editorial barcelonina de «La Novel·la d'ara» li publica la seva novel·la *Nica, l'heroi*.

El 10 d'abril de 1926 apareix el setmanari «El Federal», òrgan del Cercle Republicà Federal. Joan Sallarès, en els números 7 i 11, hi fa uns comentaris so-

bre un concert de Ricard Vinyes a Sabadell i sobre un concert de l'Orfeó Català a l'Associació de Música. El 25 de setembre del mateix any deixà de publicar-se «El Federal».

Durant l'any 1927 era vocal de la Junta de Museus i Excavacions i formava part de la Comissió creada per inventariar-ne les pertinences.

En aquest any 1927 publica per primera vegada la «Guia Salla», que continuà publicant-se fins l'any 1931. En la barcelonina «Nova Revista» del setembre de 1927, hi publica l'article «Cristòfor de Domènec, el cordial cavaller». En l'«Almanac del Diari de Sabadell», de 1928, únic any que es publicà, hi ha inclòs el seu conte «El senyor Tereseta». I en el llibre *Sabadell*, editat amb motiu del VI Congrés de la Premsa Catalano-Balear, s'hi inclou un seu article amb el títol «Sabadell, ciutat de democràcia».

La Biblioteca Sabadellenca, com a volum XIX de la seva col·lecció, li publica el llibre de contes *Ànimes i accions*. El mateix any 1928 la Llibreria Catalònia en fa una segona edició. Amb la signatura d'Oriflama comença la seva col·laboració en el «Butlletí del Centre Excursionista de Sabadell» amb una sèrie d'articles que, a cada número del Butlletí fan la funció de pòrtic. Aquesta col·laboració durarà fins l'any 1934.

Segons ens diu Joan Puig i Pujol, ⁵⁰ el juny de 1929 publicà per primera vegada el full informatiu «Els llibres del mes»; no he vist cap exemplar d'aquest primer full, però sí un exemplar del corresponent a octubre-novembre de 1931. Es fa difícil assegurar si aquest full es publicà amb assiduitat i quan deixà de publicar-se.

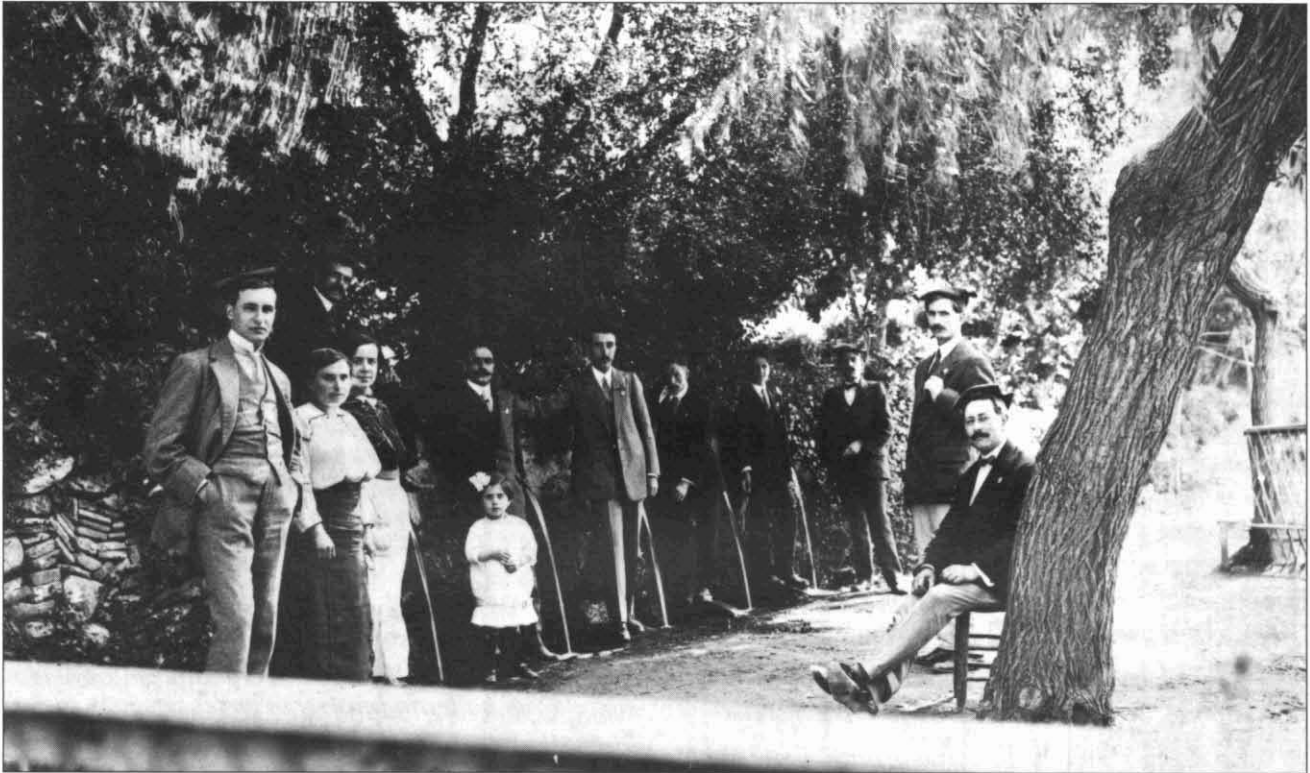
Amb data de 5 d'abril de 1930 reapareix «El Federal». Des del número 17, del 26 de juliol de 1930, fins al número 47, del 4 d'abril de 1931, Sallarès hi col·labora. El seu primer article, «La benefactora presència», fa referència a la col·locació d'un bust de Pi i Margall al jardí del Círcol Republicà Federal i el signa amb el seu nom i cognom. La resta d'articles, amb el títol comú de «Comentaris», els signa amb el pseudònim de Vicenç Xirivella. El 1931, la Llibreria Catalònia li publica la traducció del *Primer Abecedari*, de

⁴⁷ LLONCH (1976), p. 49. VINYES (1989), p. 181, nota 61.

⁴⁸ «Diari de Sabadell», núm. 1.413 (8.X.1924).

⁴⁹ VIDAL (1972), p. 172.

⁵⁰ PUIG PUJOL (1972), p. 95.

FOTOGRAFIA 3. *Joan Sallarès, el primer a l'esquerra, durant una sortida de l'Orfeó de Sabadell a Valls. Primers anys de la dècada de 1910.*

FOTOGRAFIA 4. *Joan Sallarès discursant. Vers 1950.*

Tolstoi. Fet a la Impremta Sallent, publica el 1931 el llibret *Contra el teatre català d'avui*.

Quan, a l'abril de 1932, es comença a publicar el diari d'esquerres «El Poble», Sallarès hi col·labora amb diversos articles, algun d'aquests, de crítica d'art. El gener de 1933 «El Poble» passà a ésser òrgan d'Esquerra Republicana de Catalunya. Des d'aquell moment no hi ha més col·laboració de Sallarès.

L'any 1933 obté un premi als Jocs Florals de Sant Celoni pel seu treball *L'obrer i el Cooperativisme* i als de Malgrat per *Col·loquis espirituals*.

Aquest mateix any, la Comissió de Cultura de l'Ajuntament li publica el *Llibre de la llei i de la ciutadania* que fou repartit als infants de les escoles municipals. El llibre conté la Constitució Espanyola i l'Estatut de Catalunya, seguits d'un *Ideari Cívic*, sense signar, però que era fet per en Sallarès. El Centre Excursionista Sabadell el nomena, l'any 1935, soci honorari.

La Llibreria Catalònia li publica aquest mateix any la traducció de Tolstoi, *Primer llibre de lectura*.

En els Jocs Florals de Terrassa obté, l'any 1936, el premi dels Amics de les Arts pel seu treball «Escena de començaments de tardor».

Durant els primers dies de desordre que seguiren el nefast 18 de juliol de 1936, Sallarès tingué una decisiva, i en aquells moments certament perillosa, actuació en el salvament i la recuperació d'imatges i objectes religiosos, col·leccions de pintures, biblioteques i també algun edifici.

Ell mateix ens ho descriu en un document datat el 9 de maig de 1939, a la Presó Cel·lular de Barcelona.⁵¹ Aquest document és sense signar però escrit indubtablement per en Sallarès en to personal; comença dient: «*El Movimiento Nacional estallado en 19 de julio de 1936 me sorprendió en plena organización de unos Juegos Florales que la Academia de Bellas Artes de Sabadell iba a celebrar a primeros de agosto...*».

Sallarès hi fa constar, entre moltes d'altres, les següents actuacions: salvament de la destrucció de la imatge de Sant Sebastià i de la Creu Parroquial de Sant Fèlix; defensa de la casa Duran en perill de confiscació; salvament de la crema del Cercle Sabadellès.

A la primeria de setembre del mateix 1936, i recomanat per l'aleshores arxiver municipal Miquel Carreras⁵² —bon amic de Joan Sallarès—, fou nomenat pel comissari general dels Museus de Catalunya, Pere Corromines, delegat d'aquesta Comissaria a Sabadell.

Al «Full Oficial», Òrgan del Comitè Local de Defensa, núm. 46, del 9 de setembre, hi ha publicat el nomenament d'en Sallarès i aquest hi publica també una ordre en què consten els següents punts:

«1er - *Queda prohibida la venda, traspàs, ocultació o estranyament de tota obra o objecte de caràcter artístic, històric o arqueològic.*

2on - *Els que tinguin al seu poder obres o objectes d'aquesta naturalesa en donaran coneixement al Museu de Sabadell (carrer de S. Antoni), per una nota inventari.*

3er - *Queda prohibida la destrucció en tot o en part de qualsevol obra que tingui algun valor de creació; els que ho fessin incorreran en les sancions corresponents.*

4rt - *Els qui vulguin constituir dipositària aquesta Delegació de les obres o objectes que tinguin al seu poder, ho comunicaran tot seguit a l'efecte de disposar-ne la recollida.»*

Curiosament, en el mateix número d'aquest «Full Oficial» i precisament al costat d'aquesta ordre d'en Sallarès, s'hi publica una nota del Comitè Local de Defensa, firmada per Josep Pardell, en què es diu: «*Aquest Comitè ha pres l'acord de concedir 48 hores de temps a tots els ciutadans que a casa seva tenen material o objectes religiosos per portar-los a la Cobertera, de les 8 del matí a la una del migdia i de les 4 de la tarda a les 8. Els que no compleixin aquesta ordre seran considerats facciosos i per tant s'hauran d'atendre a les conseqüències.*» Hi ha un ben manifest contrast entre ambdues ordres, tot i que en Sallarès en la seva, evita astuciosament qualsevol menció a objectes religiosos.

Sallarès continuà, especialment en els primers temps de la guerra, la seva tasca de protecció dels béns artístics o històrics en perill «d'anar a la Cobertera».

⁵¹ FBC, Arxiu Sallarès, *Notas para una memoria a escribir, 19 de julio 1936 a 26 de enero 1939.*

⁵² *Ibid.*

Es féu càrrec també de l'Acadèmia de Belles Arts i del Museu. El 1938, les «Edicions Populars Literàries» de Barcelona li publiquen l'obra de teatre *Diplomàcia*, i la Llibreria Verdaguier, la traducció del *Segon Abecedari de Tolstoi*.

Poc després de l'entrada de les tropes franquistes a Sabadell, Sallarès fou detingut i processat. El condemnaren a trenta anys de reclusió. En un seu manuscrit inèdit *La llibertat*,⁵³ Sallarès, tot i que el manuscrit es desenrotlla en forma novel·lesca i imaginativa, ens hi deixa força detalls autobiogràfics. El manuscrit comença ja dient: «*En entrar al penal, trenta anys de condemna s'arrepnjaven damunt meu. Tanmateix són molts anys, trenta anys!*».

Detingut durant força temps a la presó cel·lular de Barcelona, des d'on redactà el document que ja hem esmentat (vegeu la nota 51) en què Sallarès exposa la seva actuació durant els primers dies de guerra, i que devia fer per intentar alleugerir la seva condemna, és traslladat al penal de Sant Miquel dels Reis, a València. En una carta que, l'any 1944, dirigí a Lamotte de Grignon, el músic barcelonès resident aleshores a València,⁵⁴ li diu: «*Jo vaig ser-hi a València vint-i-cinc mesos i a Sant Miquel dels Reis*».

La reducció de pena fou aconseguida per bons amics que tenia Sallarès a Sabadell. Deixem que ens ho expliqui Mossèn Camil Geis, un dels amics: «*Al cap de poc temps de la sentència contra Joan Sallarès, se'm presentà l'amic Ramon Arquer a dir-me: —La muller de Joan Sallarès m'ha demanat si podríem fer alguna cosa a favor del seu marit. I jo, que acabava d'arribar de França i, com tots els que havíem viscut al marge de la lluita fratricida —ni que fóssim sacerdots, que ens devem a tots els germans— érem considerats suspectes d'heretgia patriòtica, vaig objectar-li: —No veig que jo hi pugui fer res, pobre de mi... —Doncs jo crec que sí —continuà l'amic Arquer—. Podríem demanar al senyor rector de la parròquia de Sant Feliu que fes un certificat declarant que Joan Sallarès salvà el tresor artístic de l'església —custòdia, creu processional, reliquiàries, calzes...— al Museu. Amb això podríem demanar una revisió de causa... —No sé, no sé —vaig fer jo— si Mn. Vázquez, que ha vingut de l'Espanya nacional empès per una allau triom-*

*falista, es decidirà a fer-lo. I jo el conec de tan poc temps! —Li portarem testimonis. —Bé, intentem-ho. Vårem pujar a la rectoria, amb el cor una mica estret, sota la temença d'una negativa. Però l'entrevista fou ben altrament del que em temia. —Són diversos —ens digué Mn. Vázquez— els que s'atribueixen el salvament del tresor artístic de la nostra parròquia, però, com que aquests són de 'dreta'... no crec que els perseguits poguessin salvar res, encara gràcies que salvesin la pell. I sense reclamar cap testimoni, fiat només en la nostra paraula, es posà a la màquina i redactà el certificat que li demanàvem. Mn. Vázquez, com a bon gallec que era, redactava amb molta precisió la prosa jurídica, casuística, i estengué un certificat que va quedar-me per sempre a la memòria i que encara, després de tants anys, puc reproduir, gairebé paraula per paraula. Deia: 'Declaro que D. Juan Sallarès Castells, a pesar de ser tenido por hombre de izquierda, salvó el tesoro artístico de nuestra Parroquia en el Museo de la Ciudad'. Crec que el no voler ocultar que Sallarès, ja que era ben notori, fos home d'idees d'esquerra, donava valor a la veracitat del document. I el no precisar els motius del salvament de l'esmentat tresor —si eren motius artístic-religiosos o simplement artístics— deixava un marge de possibilitats al defensor de la causa. I s'obtingué la desitjada revisió, i la presó fou commutada per exili a no recordo quants quilòmetres lluny de Sabadell».⁵⁵ Una carta postal, dirigida per en Sallarès a Mn. Camil Geis, ens recorda l'alliberament de la presó; Sallarès hi diu: «*Yo he de señalar aquí mi agradecimiento que va mezclado íntimamente a la emoción que siento al haber levantado mi vuelo hace unos días. Mi vida nueva a pleno aire ha remozado mi espíritu...*».⁵⁶ Aquesta postal és datada a València, el primer de juliol de 1941.*

Una nova revisió de causa, i el perdó total de la pena, fou conseguit per un altre bon amic seu: en Joaquim Sallarès i Llobet, aleshores director de la Caixa d'Estalvis de Sabadell, amb qui, tot i la coincidència de cognoms, no eren parents. Per fi Sallarès pogué tornar a Sabadell i a la seva llibreria del carrer del Pedregar.

Els inicis dels anys quaranta no eren, però, gaire bons temps per un escriptor de llengua catalana i que, a més, havia estat processat per les autoritats franquistes.

⁵³ FBC, Arxiu Sallarès.

⁵⁴ FBC, Arxiu Sallarès.

⁵⁵ GEIS (1986), p. 361.

⁵⁶ FBC, Arxiu Sallarès.

tes. Recordo, pura anècdota, que a Sallarès li feren canviar, al rètol de la seva llibreria, l'accent greu català sobre la «è» de Sallarès per un accent agut castellà. El fet, en si, té ben poca importància, però demostra, si més no, fins a quins petits detalls es vigilava qualsevol persona suspecta de catalanisme.

Entre els papers d'en Sallarès guardats a la Fundació Bosch i Cardellach, s'hi troben diversos manuscrits d'aquests difícils anys, entre els quals un *Breviari general de les Belles Arts i en particular de la Pintura*, datat el 1942, i un «sketch» en un acte, *El rellotge*, datat el 1943. S'hi troba també alguna cosa en castellà, fruit de l'època: el text per a una òpera, *Crisóstomo*, que envià el 1944 a Lamotte de Grignon, resident aleshores a València, per si l'interessava posar-hi música; Lamotte li contestà que trobava molt bé el text però que no era el tema que estava buscant.⁵⁷ Hi ha també un parell de guions cinematogràfics, també en castellà.

L'any 1950 comença a prendre part, d'una manera constant, en Jocs Florals, la majoria Jocs Florals de l'Exili. Obté aquest any, a Perpinyà, un premi pel seu treball *La muntanya*. L'any 1952 obté a Tolosa del Llenguadoc el segon accèssit a la Flor Natural per «Petit poema de l'amor i la ciutat». Amb data de 1957 hi ha, entre els documents de la Fundació Bosch i Cardellach, dues obres de teatre: *Les tres tares del rei*, en tres actes, i *El retrat*, comèdia en un acte. El 1958 obté el premi Francesc Macià per *Bellesa de Catalunya* i el premi Pompeu Fabra per *De política lingüística catalana*, tots dos als Jocs Florals de Mendoza, a l'Argentina. El mateix 1958 obté el Premi de l'Ajuntament de Sabadell als Jocs Florals del Círculo Catalán de Madrid per «Oda nova a Sabadell» i que portava el lema «Ciutat d'avui». L'any 1959 la Caixa d'Estalvis de Sabadell convoca, amb motiu del seu centenari, un premi, «Oasis», de novel·la en què Sallarès queda finalista amb l'obra que el mateix any li publica l'editor barceloní Rafael Dalmau: *El Joncar*. El mateix any l'editorial Dalmau i Jover li publica el *Primer diccionari català d'excursionisme*. I obté també aquest any el premi Rovira i Virgili als Jocs Florals de París pel seu *Manuel Folguera i Duran, gran amorós de Catalunya*, treball que uns anys més tard, el 1978, seria publicat per

Rafael Dalmau en la col·lecció «Episodis de la història». En els Jocs Florals de Buenos Aires obté, l'any 1960, el premi «Marian Pineda i Tarrés» pel seu treball *Les veus del cel*. El 1961 obté, als Jocs Florals de l'Alguer, el premi de la publicació catalana a París «Foc Nou» pel poema «Bumerang». El mateix any li és concedit, en els Jocs Florals de Perpinyà, el premi de l'«Acadèmia de Genet d'Or», la Medalla d'Art, pel *Segon llibre de meravelles*. L'any 1962, Rafael Dalmau li publica *Jardí de nois i noies - 25 contes per a ells i elles*. Aquest mateix any, i en els Jocs Florals de Perpinyà, la ja esmentada Acadèmia Genet d'Or li concedeix el premi «La reina dels poetes», per la seva composició *Idil·li de la ginesta*.

La Fundació Bosch i Cardellach concedí, l'any 1963, el premi Pere Martí i Peydró al llibre de poesies de Sallarès *Bloc*, que fou publicat l'any 1965. El mateix any 1963 obté l'Englantina als Jocs Florals de Bellaterra amb la poesia «L'heroica fermetat de la terra», i també un premi, als Jocs Florals de la Plaça de la Llana a Barcelona; altre premi als Jocs Florals de Perpinyà i el premi Pau Casals als de Montevideo per *Exegesi de les cançons populars catalanes*, amb el lema «...ai cançó, qui t'ha dictada...». L'any 1964 li és premiat, en una convocatòria organitzada per la Fundació Bosch i Cardellach amb motiu del vint-i-cinquè aniversari de la mort de Miquel Carreras, un estudi biogràfic sobre aquest insigne sabadellenc. Obté també el mateix any l'Englantina als Jocs Florals «Arrahona». El 1965 li és concedit un premi de la Caixa de Pensions en els Jocs Florals de Sant Vicenç dels Horts per «Paraules de senectud a l'esposa». L'any 1966 en els Jocs Florals de Caracas li és concedit un accèssit al premi de l'Institut d'Estudis Catalans pel seu treball *Vida i passió de Martí Viola, gerrer*. El mateix any obté un premi a Ràdio Barcelona per la lletra de «Dues cançons nadalenques» musicades per Adolf Cabané. A força d'altres cançons havia posat lletra en Sallarès. Com ja hem dit, l'any 1918 féu la lletra a «L'engany» i a «Complanta de l'amor novell», musicades per Agustí Burgunyó, amb qui féu també la sardana «Ginestà», estrenada per l'Orfeó de Sabadell el juliol de 1949 a l'Euterpe. A Adolf Cabané li féu les lletres per la «Trilogia de l'amor i el mar», cantada per l'Orfeó de Sabadell al Palau de la Música, de Barcelona, el maig de

⁵⁷ FBC, Arxiu Sallarès.

FOTOGRAFIA 5. Redacció de «Sabadell Federal», 1916. D'esquerra a dreta, drets: Ramon Jové, Joan Sallarès Castells, Joan Puig Pujol, Jaume Ninet Vallbonrat; asseguts: Plató Peig Cunillé, Moliner Salcedo, Àngel Samblancat Salanova i Joan Salvat Papasseit.

1950; «Rural», cantada també per l'Orfeó al Palau l'octubre de 1954; «El cor de l'estimada», cantada per l'Orfeó a La Faràndula el juny de 1952, i «L'enamorada», cantada per l'Orfeó a La Faràndula el juliol de 1957.

L'any 1967 se li concedeix el premi Pere Martí i Peydró, en la convocatòria organitzada per la Fundació Bosch i Cardellach, pel seu llibre *A l'ombra del campanar*, que fou publicat per la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Sabadell el 1970. El mateix any 1967, i en el II Festival de cançons de Nadal a l'Hospitalet del Llobregat, li és concedit el primer premi per «Ganing, ganang, ja som Nadal».

A més de tots aquests treballs, publicats, com hem vist, la major part d'ells, hi ha entre els papers d'en Sallarès a la Fundació Bosch i Cardellach un bon aplec de mecanoscrits i manuscrits inèdits: diverses obres de teatre, alguna novel·la inacabada, notes per a treballs biogràfics d'Agustí Borgunyó, de l'aviador català Manuel Colomer, del pintor Francesc Gimeno, de l'arquitecte Antoni Gaudí i del músic Anselm Clavé.

A tota aquesta ben notable activitat, cal afegir-hi la diversitat de pròlegs que escrigué per a obres de diversos autors sabadellencs, entre tots els quals destaca els que féu per «*Sabadell del meu record*», de Marià Burguès, i per «*Elements d'història de Sabadell*», de Miquel Carreras.

Altra activitat, ben abundosa, foren les conferències i els parlaments que donà. De gairebé la totalitat, n'hi ha el guió i, en alguns casos, el text complet,

entre els papers d'en Sallarès a la Fundació Bosch i Cardellach. La relació que publiquem en l'annex mostra la diversitat de temes, art, literatura, excursionisme, música, sociologia i molts d'altres, i la dispersió de localitats, Sabadell, Castellar del Vallès, Reus, l'Ametlla del Vallès, Arenys de Mar i Barcelona, i ens fan ben palès l'interès que Sallarès demostrà per aquesta activitat, que venia a afegir-se a la d'escriptor.

He intentat, en aquestes notes, fer un aplec de dades sobre la vida familiar i intel·lectual de Joan Sallarès, sabadellenc prolífic i, potser, massa poc conegut. Qualsevol oblit o error, us prego que em sigui perdonat. No cal dir com seria desitjable i convenient que algú amb prou capacitat crítica fes una valoració de tota l'obra de Joan Sallarès i Castells, que tants anys visqué a l'ombra del campanar, d'aquell campanar del qual ell deia: «*Però, encara l'ànim més serè, del campanar estant m'he sentit immers en el centre inicial i geomètric de la meua ciutat, al damunt d'on s'edificà la primera església, allà on s'obrí el primer hostal —repòs dels qui s'allargaven fins aquí, vinguts del nord, de llevant o de ponent, els qui foren peregrins d'unes terres a les altres, iniciadors i lligadors de relacions en saó de civilitat i de cortesia, les que formarien història i cultura. I m'he arborat de patriotisme, perquè he imaginat i he conclòs que el campanar és el senyal de la meua pàtria, la pàtria domèstica i la pàtria familiar, la pàtria de la sang i, per extensió, la pàtria engendradora d'altres pàtries sorgides de la fusió i dels agermanaments humans, per coincidències de caràcter, per l'espiritualitat que nua les ànimes i per l'estil parell de manifestar-se*».⁵⁸

BIBLIOGRAFIA

- Marian BURGUÈS (1929). *Sabadell del meu record*. Sabadell.
- Camil GEIS (1986). *Els que he trobat pel camí*. Sabadell, AUSA.
- Joan LONCH (1976). «Recordant ('in memoriam' dels que foren i del que fou)». *Arraona* (Sabadell). II època, 2, tardor.
- Lluís MAS GOMIS (1957). *Procés històric evolutiu del Museu de Sabadell*. Sabadell, Fundació Bosch i Cardellach. Quaderns d'Arxiu de la FBC, Primera sèrie, 29.
- Joan PUIG PUJOL (1972). *86 anys de premsa local*. Sabadell, Edicions Riutort.

- Joan SALLARÈS (1963). *D'impremtes i d'impressors a Sabadell*. Sabadell, Fundació Bosch i Cardellach. Quaderns d'Arxiu de la FBC, 7.
- Joan SALLARÈS (1970). *A l'ombra del campanar*. Sabadell, Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Sabadell.
- Plàcid VIDAL (1972). *El convencionalisme de la vida*. Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajoana.
- Ricard VINYES (1989). *La presència ignorada. La cultura comunista a Catalunya (1840-1931)*. Barcelona, Edicions 62.

⁵⁸ SALLARÈS (1970). p.14.

ANNEX. Conferències pronunciades per Joan Sallarès i Castells, 1913-1971.

Any	Lloc i tema	Any	Lloc i tema
1913.	A Castellar del Vallès: «L'Orfeó com a vincle social, com a obra de cultura i com a institució artística».	3a.	lliçó - «Tècnica de la tipografia diarista. Realització editorial del diaris».
1924.	Discurs en l'àpat dels col·laboradors de l'«Almanac de les Arts».	4a.	lliçó - «Valors humans del diari i el seu futur».
1925.	Al Centre Excursionista Sabadell: «El sentit humà del paisatge».	1935.	Al Centre Excursionista Sabadell: «Com es fa una publicació».
1926.	Al Cercle Republicà Federal: «Influència de la llengua en l'educació i la cultura».	1935.	A Ràdio Sabadell: «Infants i natura».
1927.	A l'Ateneu Enciclopèdic Popular de Barcelona: «L'excursionisme. La seva significació. La seva literatura. Excessos i mancaments. Orientacions».	1935.	Parlament al Festival Pro Infància a l'Ametlla del Vallès.
1927.	Parlament en la inauguració de l'Acadèmia Miralles.	1935.	A l'Acadèmia de Belles Arts de Sabadell: «Artesans i artistes».
1927.	Al Centre Excursionista Sabadell: «Evocació sentimental de Girona».	1936.	A l'Associació de Pares de les Escoles Públiques de Sabadell: «Llibertat i defensa de l'adolescent».
1930.	A l'Orfeó de Sabadell: «Morera i la seva glòria».	1937.	A la Caixa d'Estalvis de Sabadell, amb motiu de la Fira del Llibre: «Els llibres i les armes».
1930.	Al Centre Cultural Recreatiu de Sabadell: «Concepte i valoració de l'art».		Segueix ara un llarg silenci, els llargs anys del silenci públic català de la postguerra. Sallarès no reprèn l'activitat oratòria fins força més tard.
1930.	A l'Acadèmia Miralles: «L'obra social de la dona des de la llar».	1948.	Al Centre Excursionista Sabadell: «Sentit social i espiritual de l'excursionisme».
1930.	A l'Aplec Esperanta Grupo: «Ciutat, ciutadanisme i llibertat».	1950.	Al Centre Excursionista Sabadell: «Propietat i estil literari».
1930.	Al Centre de Lectura de Reus: «Concepte i valoració de l'art». (Amb el mateix títol havia donat una conferència al Centre Cultural Recreatiu de Sabadell; a la Fundació Bosch i Cardellach hi ha els guions de les dues conferències i són ben diferents).	1951.	Al «Club del Libro» de Barcelona: «Importància humana de l'excursionisme».
1931.	Al Centre Cultural Recreatiu de Sabadell: «Les dones, la política i la cultura».	1952.	A l'Acadèmia de Belles Arts: «Geografia, llenguatge i pensament».
1931.	Als Amics del Llibre, de l'Ametlla del Vallès: «Els llibres, la civilització i la llibertat».	1953.	Al teatre Colom, en funció d'homenatge a Lluís Elies: «Lluís Elies, la seva personalitat i la seva posició com a autor teatral».
1931.	A la Societat Coral Colom: «La impremta, camí de progrés, i la seva importància social».	1959.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «Evocació de Narcisa Freixes».
1931.	Al Cercle Republicà Federal: «L'estètica, la democràcia i el mal gust».	1960.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «La sabadellenca Agnès Armengol».
1932.	Al Centre d'Estudis Psicològics de Sabadell: «Problemes espirituals de la infància».	1960.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «Dels trets humans i de la fesomia moral del polígraf Miquel Carreras».
1932.	Al Centre Excursionista Sabadell: «Creació, elements i difusió del llibre».	1961.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «D'impremtes i d'impressors a Sabadell».
1932.	A l'Ateneu Arenyenc, d'Arenys de Mar: «Joan Colom, pintor, i la seva significació dins l'art universal».	1962.	Al Centre Excursionista Sabadell: Parlament en el Dia del Llibre.
1933.	Al Sindicat Obrer de Sabadell: «Crítica social de la burgesia».	1962.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «Torrellebreta».
1933.	Parlament en la inauguració de Ràdio Sabadell.	1962.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «Algunes consideracions sobre demografia local».
1934.	Al Centre d'Estudis Psicològics de Sabadell: «Davant la crisi actual, com educar la joventut?».	1964.	A l'Acadèmia de Belles Arts: «Microbiografies de sabadellencs ignorats».
1935.	A l'Associació d'ex-alumnes de l'Escola Industrial de Sabadell: Quatre lliçons al curs sobre Periodisme: 1a. lliçó - «Introducció i història del Periodisme. Periodistes assenyalats».	1964.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «El IXè Premi Martí i Peydró».
	2a. lliçó - «Creació i economia d'un diari. El periodista i l'obrer diarista».	1965.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «El curset de lingüística».
		1965.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «Tres conferències del Dr. Miquel Crusafont».
		1965.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «La Va. Biennal de l'Acadèmia de Belles Arts».

Any	Lloc i tema	Any	Lloc i tema
1968.	A la Joventut Unida de la Parròquia de Sant Oleguer: «Història i Ciutat».	1969.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «Escolis i reflexions al llibre 'Ordinacions de la Universitat de la Vila i Terme de Sabadell'».
1968.	A l'Acadèmia Miralles: Al·locució en el seu cinquantenari.	1970.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «Diari de viatge - l'Alguer».
1969.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «Els homenatges a la Vellesa».	1971.	A la Fundació Bosch i Cardellach: «Marià Burguès, ceramista: l'home i l'obra».
